

ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
"КНИЖКОВА ПАЛАТА УКРАЇНИ
імені ІВАНА ФЕДОРОВА"

**УНІВЕРСАЛЬНА
ДЕСЯТКОВА КЛАСИФІКАЦІЯ
(СКОРОЧЕНА ВЕРСІЯ)**

Розташування бібліографічних записів
у каталогах публічних бібліотек за
Універсальною десятковою класифікацією

Том 1

**Скорочені
допоміжні та основна таблиці
(станом на 2011 рік)**

Київ 2020

УДК 025.45-028.13УДК=161.2=030.111(083.44)
Р65

Головний редактор видання еталонних таблиць
Універсальної десятикової класифікації українською мовою
д-р техн. наук, проф. М. І. Сенченко

Підготовка видання :
*В. М. Муравйова, М. Й. Ахвердова,
А. М. Діденко, Ю. О. Набхан, В. С. Солодовнік*

Publication no. UDC-P069 authorized by the UDC Consortium under Licence number MRF-2005/09
Номер публікації УДК-P069 надано Консорціумом УДК за номером ліцензії MRF-2005/09

UDCC Publication No. 085 authorized by the UDC Consortium under Licence number PL2010/03/Update
Номер публікації УДКК № 085 надано Консорціумом УДК відповідно до Ліцензійної угоди
№ PL2010/03/Update

Р65 **УНІВЕРСАЛЬНА ДЕСЯТКОВА КЛАСИФІКАЦІЯ
(СКОРОЧЕНА ВЕРСІЯ)** Розташування бібліографічних записів у
каталогах публічних бібліотек за Універсальною десятиковою
класифікацією: у 2-х т. : Т. 1. Скорочені допоміжні та основна
таблиці (станом на 2011 р.) / підгот. вид. : В. М. Муравйова та ін. ;
Держ. наук. установа "Кн. палата України імені Івана Федорова". —
Київ : Кн. палата України, 2020. — 260 с.

ISBN 978-966-647-206-2

Видання містить скорочені еталонні таблиці УДК українською мовою станом
на 2011 рік. Таблиця налічує більше 30 тис. рубрик.

Призначено фахівцям для систематизації документів, пошуку інформації та
організації фондів документів з усіх галузей знань у бібліотеках, видавництвах та
інформаційних установах (центрах) України.

УДК 025.45-028.13УДК=161.2=030.111(083.44)

Авторські права охороняються законодавством України. Повне або часткове відтворення
в будь-якій формі забороняється

ISBN 978-966-647-206-2

© UDC Consortium, 2011

© Книжкова палата України, переклад українською мовою, 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ПЕРЕДМОВА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА	5
ПОБУДОВА ТА ВЛАСТИВОСТІ УДК.....	7
ДОПОМІЖНІ ТАБЛИЦІ.....	16
I. ЗНАКИ ЗАГАЛЬНИХ ВИЗНАЧНИКІВ. ЗАГАЛЬНІ ВИЗНАЧНИКИ	16
ТАБЛИЦІ ІА/ІВ. ЗНАКИ ЗАГАЛЬНИХ ВИЗНАЧНИКІВ.....	16
Таблиця Іа. Знаки з'єднання: Приєднання, Поширення.....	16
Таблиця Ів. Знаки відношення: Відношення, Закріплення послідовності, Групування.....	16
ТАБЛИЦІ Іс/Ік. ЗАГАЛЬНІ ВИЗНАЧНИКИ	17
Таблиця Іс. Загальні визначники мови =.	17
Таблиця Ід. Загальні визначники форми документів (0...)	18
Таблиця Іе. Загальні визначники місця (1/9)	21
Таблиця Іф. Загальні визначники рас, етнічних груп та народів.....	27
Таблиця Іг. Загальні визначники часу "... "	28
Таблиця Іh. Запозичені нотації. Нотації не з УДК *, А/Я, А/З	30
Таблиця Ік. Загальні визначники основних характеристик -0.....	30
-02 властивості	30
-03 Загальні визначники матеріалів	33
-04 Загальні визначники процесів, відношення, зв'язків і дій	33
-05 Загальні визначники осіб та характеристик осіб	34
II. СПЕЦІАЛЬНІ ВИЗНАЧНИКИ.....	36
0 ЗАГАЛЬНИЙ КЛАС	37
1 ФІЛОСОФІЯ. ПСИХОЛОГІЯ	49
2 РЕЛІГІЯ. ТЕОЛОГІЯ (БОГОСЛОВ'Я)	53
3 СУСПІЛЬНІ НАУКИ	62
5 МАТЕМАТИКА ТА ПРИРОДНИЧІ НАУКИ.....	96
6 ПРИКЛАДНІ НАУКИ. МЕДИЦИНА. ТЕХНІКА: ОСНОВНІ ДІЛЕННЯ.....	123
7 МИСТЕЦТВО. ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО. ІГРИ. СПОРТ	223
8 МОВА. МОВОЗНАВСТВО. ЛІНГВІСТИКА. ЛІТЕРАТУРА	244
9 ГЕОГРАФІЯ. БІОГРАФІЇ. ІСТОРІЯ	253

ПЕРЕДМОВА

Найповніше й найефективніше використання інформації в різних соціальних сферах можливе за правильної та чіткої організації довідково-інформаційних фондів і наявності вдало розроблених та уміло використовуваних засобів пошуку релевантної інформації. Одним із найрозповсюдженіших і найнадійніших засобів організації інформаційних фондів і пошуку в них є класифікаційні системи.

Після видання першої редакції таблиць УДК українською мовою, які нараховують більше 70 тис. рубрик минуло майже 20 років.

Книжкова палата України на підставі Ліцензійної угоди з Консорціумом УДК розробляє і підтримує в актуальному стані таблиці УДК українською мовою. Зміни, які відбуваються постійно у науці й техніці, знаходять своє відображення в таблицях УДК. Друкування щорічних випусків змін та доповнень до УДК на основі "Extensions and Corrections to the UDC" дозволяє підтримувати таблиці УДК в актуальному стані, але й водночас, на жаль, ускладнює користування ними. Для пошуку потрібної інформації необхідно було б працювати з основним випуском УДК та декількома випусками змін та доповнень одночасно.

Враховуючи, що у більшості бібліотек фонди не перевищують 120-150 тис. примірників і тому таблиці УДК (70 тис. рубрик) не використовуються активно, це стало приводом для прийняття рішення щодо роботи над скороченим варіантом еталонних таблиць УДК українською мовою.

Відповідно до прийнятої Постанови Кабінету Міністрів №177 від 22 березня 2017 р. "Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десяткової класифікації" запроваджується основна класифікаційна система — Універсальна десяткова класифікація (УДК). Перехід з Бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК) потребує фахового методичного забезпечення. Однією з розробок і є дане видання, у якому класи та підкласи скорочені із врахуванням кількості видань, які друкуються в Україні, відповідних галузей, тем та понять (для цього було проаналізовано видання Книжкової палати України "Літопис книг" за 2012—2017 рр. та "Бібліотечна Україна в цифрах (2015-2016 рр.)" / Статистичний збірник: інформація НБУ ім. Ярослава Мудрого (сайт <http://profy.nplu.org/articles.php?lng=uk&pg=8498>): "Аналіз статистичних показників діяльності публічних бібліотек України за 2016 рік", "Матеріально-технічна база бібліотек сфери впливу Міністерства культури України", "Бібліотечний фонд публічних бібліотек за видами видань", "Бібліотечний фонд бібліотек сільської місцевості за видами видань", "Видача документів у публічних бібліотеках за видами видань", "Видача документів у бібліотеках сільської місцевості за видами видань").

Дане видання призначене для полегшення індексування видань систематизаторами для публічних, міських та сільських бібліотек.

ПЕРЕДМОВА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА ДО ВИДАННЯ

Міжнародна десятична система бібліографічної класифікації має метою об'єднати бібліографію всіх культурних народів

Ю. Іванов-Меженко, 1919 р.

УНІВЕРСАЛЬНА ДЕСЯТКОВА КЛАСИФІКАЦІЯ В УКРАЇНІ

Шановний читачу, колего!

Ви тримаєте в руках еталонне скорочене видання українською мовою Універсальної десятичної класифікації (УДК). Здійснилася мрія видатного українського вченого й бібліографа, першого директора Книжкової палати Юрія Іванова-Меженка про україномовне видання таблиць Універсальної десятичної класифікації. Знаменно, що публікацію першої верстки здійснив колектив Книжкової палати України в ювілейний рік — 80-річчя з дня заснування Головної Книжної Палати в м. Києві. Безумовно, Україна ще й досі не мала б УДК українською мовою без фінансової підтримки Міжнародного фонду "Відродження" та Інституту відкритого суспільства (Будапешт, Угорщина).

Десяткова система бібліографічної класифікації, розроблена ще в 1852 році американським бібліотекарем з Бостона Н. Шертлефом (Shurtleff N. V. A decimal system for the arrangement and administration of libraries. Boston, 1856), спочатку не отримала широкого розповсюдження. Тільки в 1873 році систему Шертлефа застосував американський бібліотекознавець з Нью-Йорка Мелвіль Дьюї. Він видав у 1876 році книгу "Dewey M. Decimal classification and relative index", в якій виклав основні положення десятичної системи класифікації. У наступних виданнях таблиці все більше деталізувалися з урахуванням їх застосування у бібліотеках різних типів. До кінця XIX ст. Десяткова класифікація Дьюї (ДКД), що вже широко використовувалася в бібліотеках США, Англії, стає відомою в багатьох країнах світу.

Розвиток науки, техніки, бібліографії, видавничої справи наприкінці XIX — на початку XX ст. вимагав розробки міжнародної бібліотечно-бібліографічної класифікації. В 1895 році з ініціативи бельгійських учених Поля Отле і Анрі Лафонтена відбулася Міжнародна бібліографічна конференція. Згідно з її постановою створено дві міжнародні організації: Міжнародне бюро бібліографії та Міжнародний бібліографічний інститут (МБІ), які згодом об'єдналися. В основу новостворюваної розгорнутої Міжнародної класифікаційної системи конференція рекомендувала покласти Десяткову класифікацію Дьюї.

Нова класифікаційна система розроблялася упродовж 1895—1905 років. Її перше видання французькою мовою вийшло в 1905—1907 роках. Повну розробку закінчено другим виданням класифікаційної системи в 1927—1932 роках, починаючи з якого вона має сучасну назву — Універсальна десятична класифікація (УДК). У подальшому було ще п'ять видань УДК різними мовами: третє, значно розширене, німецькою мовою (1934—1954); четверте — англійською; п'яте — французькою; шосте — японською; сьоме — іспанською мовою. 1958 року вийшло восьме Міжнародне видання УДК англійською мовою. Міжнародний бібліографічний інститут 1931 року було перетворено в Міжнародний інститут документації, а в 1938 році — Міжнародну федерацію з інформації і документації (МФД).

В Україні Головна Книжна Палата 1919 року підготувала до друку "Міжнародну десятичну класифікацію", автором якої був відомий український бібліограф Ю. Іванов-Меженко. У передмові до видання він писав: "На жаль, лише під час друкування книжки нам пощастило дістати першовтір "Керівництво до міжнародного бібліографічного репертуару" (Manuel du repertoire bibliographique universel, 1907), і тому ми примушені були користатись працями Б. С. Боднарського, завдяки чому в книзі є неточності і прикрі перепустки".

Особливістю цієї класифікації було те, що вона повністю зорієнтована на реалії українського життя. Відразу після виходу скорочених таблиць Ю. Іванов-Меженко розпочав підготовчу роботу до перекладу повного варіанта УДК. Однак для цієї роботи потрібні були великі кошти й зусилля цілого творчого колективу. До того ж, 1924 року Всеросійський бібліографічний з'їзд зазначив, що Міжнародна десятична класифікація не відповідає завданням радянських бібліотек. І в подальшому УДК була майже витіснена з практики їхньої роботи. Проте сьогодні можна констатувати прозорливість Ю. Іванова-Меженка як вченого, який ще на початку її становлення розпізнав і оцінив можливості й переваги УДК.

12 січня 1921 року Головополітосвіта РРФСР прийняла постанову про обов'язкове застосування "Международной десятичной классификации" в усіх бібліотеках. Невдовзі аналогічну постанову ухвалили Управління в справах друку та Головополітосвіта УРСР. З того часу десятична класифікація застосовується в усіх масових бібліотеках і в більшості спеціальних та наукових.

Видання десятичної класифікації в Україні, Росії й інших республіках СРСР, класифікаційних таблиць Б. Боднарського (1919), Ю. Іванова-Меженка (1919), Головополітосвіти РРФСР (1921), Є. Добржинського (1924) були, по суті, скороченими перекладами Міжнародної УДК, не завжди вірними і точними. Найбільш цікавими і

повними були видання таблиць десяткової класифікації М. Русінова (1924, 1944) та Є. Добржинського (друге видання, 1930). Вони також мали недоліки, але ними широко користувалися наукові бібліотеки, книжкові палати, архіви, видавництва тощо. Індеси десяткової класифікації в Україні централізовано проставляли з 1924 року в "Літописі українського друку", а з 1927 року — на друкованих картках, що видавала Українська книжкова палата.

У 1931 році було перевидано таблиці Головополітосвіти РРФСР для масових бібліотек, на основі яких Книжкова палата УРСР 1938 року видала значно розширені таблиці УДК для масових бібліотек. Для подальшої роботи з УДК в Інституті бібліотекознавства створено комісію на чолі з Л. Троповським. У 1938, 1939 і 1942 роках вийшло три видання таблиць УДК для масових бібліотек. Районні, міські та обласні бібліотеки СРСР користувалися спрощеною десятковою класифікацією — "Схемой библиотечной классификации для массовых библиотек", складеною Міжбібліотечною класифікаційною комісією Міністерства культури РРФСР й опублікованою 1955 року за редакцією З. Амбарцумяна та "Таблицами библиотечной классификации для областных библиотек". Це було, по суті, доповнене видання "Схемы...", що значно відійшло від оригіналу УДК.

Постановою Ради Міністрів СРСР від 11 травня 1962 року "О мерах по улучшению организации научно-технической информации в стране" УДК введена як обов'язкова для класифікації природничої і технічної літератури в науково-технічних бібліотеках, видавництвах, редакціях науково-технічних журналів, в установах науково-технічної інформації. Відповідно до цієї постанови у 1962 році Всесоюзною книжковою палатою видано скорочені таблиці УДК, в 1963—1964 роках здійснено російськомовне видання Універсальної десяткової класифікації з природознавства і техніки, а згодом — друге (1969—1971) видання таблиць УДК.

У Радянському Союзі системою УДК займалася Міжвідомча комісія з класифікації Державного Комітету СРСР з науки і техніки, вона ж підтримувала зв'язок з МФД. Науково-дослідний інститут технічної інформації, класифікації та кодування Держстандарту СРСР спільно з Міжвідомчою комісією і галузевими інститутами інформації здійснив третє видання УДК (1979—1986) російською мовою, яким і сьогодні користуються науково-технічні видавництва, установи науково-технічної інформації, науково-технічні бібліотеки, книжкові палати країн СНД.

З 1992 року УДК юридично є власністю Консорціуму УДК (Гаага, Нідерланди), до якого входить і Міжнародна федерація з інформації і документації. Вона веде інтенсивну роботу з удосконалення УДК відповідно до сучасного стану розвитку науки і техніки. Створено струнку систему внесення доповнень і змін до системи УДК, що після обговорення споживачами набирають чинності та публікуються в спеціальному періодичному виданні "Доповнення і виправлення до УДК".

З метою впровадження україномовної системи УДК у 1997 році Книжковою палатою України розроблено проект "Класифікаційна система України", що передбачає створення еталона таблиць УДК українською мовою, видання їх як у традиційному друкованому вигляді, так і в електронній формі на CD-ROM. У стислі строки було підписано угоду, придбано ліцензію Консорціуму УДК на видання українською мовою Міжнародного еталона УДК, а також "Доповнень та виправлень до УДК", здійснено переклад таблиць УДК з англійської, зроблено комп'ютерний набір, редагування галузевих і наукових розділів УДК, узгоджено термінологію з науковцями України, отримано згоду на друкування тиражу від Консорціуму УДК.

Тепер ця справа втілюється в життя, Україна вперше за свою історію має видання УДК українською мовою, отримуватиме від Консорціуму періодичні видання "Доповнення і виправлення до УДК", а також матиме можливість співпрацювати з фахівцями багатьох країн світу та вносити свої пропозиції щодо удосконалення таблиць міжнародної Універсальної десяткової класифікації.

Понад два роки тривала напружена робота зі створення першого видання. Результати стали можливими завдяки відданій праці багатьох фахівців різних галузей.

Висловлюємо всім подяку за співробітництво і допомогу при вирішенні багатьох проблем складного процесу створення українського варіанта УДК.

*М. І. Сенченко,
головний редактор першого видання
еталонних таблиць Універсальної
десяткової класифікації українською мовою,
доктор технічних наук, професор*

ПОБУДОВА ТА ВЛАСТИВОСТІ УДК

СТРУКТУРА

Універсальна десяткова класифікація (УДК) є міжнародною системою класифікації документів. Вона відповідає найістотнішим вимогам до класифікації (міжнародність, універсальність, мнемонічність) та надає можливість відобразити новітні досягнення науки та техніки без будь-яких суттєвих змін у її структурі. Такої гнучкості не має жодна з існуючих систем класифікації.

Наявність детально розробленої системи допоміжних таблиць визначників, здатність відбивати нові поняття шляхом розподілу відділів від загального до окремого також роблять систему УДК гнучкою. Це дозволяє багатоаспектно розкривати зміст матеріалів шляхом комбінування індексів. Застосування визначників безмежно розширює можливості класифікації та відкриває нові можливості для детальної класифікації матеріалу.

УДК використовується для організації як вузькоспеціалізованих довідково-інформаційних фондів, так і багатогалузевих. Можливість єдиної систематизації інформаційних матеріалів робить систему УДК найзручнішою у процесі обміну інформацією між країнами.

УДК охоплює всі області людських знань. Її розділи органічно пов'язані між собою, і зміни одного розділу вимагають змін в інших розділах.

В основі структури УДК — принцип десяткових дробів. Для позначення відділів застосовуються арабські цифри, зрозумілі у всіх країнах, що робить УДК загальнодоступною міжнародною системою. Десятковий принцип структури дозволяє безмежно розширювати її шляхом додавання нових цифрових позначень до існуючих, не змінюючи системи загалом.

Індекси УДК побудовані так, що кожна наступна цифра, що приєднується до індексу, не змінює попереднє значення, а лише уточнює, визначаючи більш конкретне поняття.

Наприклад, індекс поняття "система PAL" 621.397.13 будується так:

- 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка
- 62 Інженерна справа. Машинобудування. Техніка загалом
- 621 Загальне машинобудування
- 621.3 Електрика. Електротехніка
- 621.39 Телекомунікація
- 621.397 Телевізійна техніка
- 621.397.1 (вільний)
- 621.397.13 Телебачення

За таким самим ієрархічним принципом побудовано і допоміжні таблиці загальних та спеціальних визначників.

Таблиці УДК розподілені на основні та допоміжні. Крім того, до УДК належать алфавітно-предметний покажчик, методичні вказівки до багатьох розділів, а також знаки, за допомогою яких здійснюється побудова індексу.

Розподіл таблиць на основні та допоміжні базується на особливостях понять, які у них відображені.

Основна таблиця містить поняття, специфічні для певних галузей науки, техніки, мистецтва тощо.

До допоміжних таблиць відносять поняття, що повторюються, спільні для всіх або багатьох розділів (загальні визначники), або ті, що застосовані лише в одному розділі (спеціальні визначники).

Визначники використовують для подальшої деталізації індексу, відображаючи якісні характеристики документів або властивості предмету з певної точки зору, вони уточнюють, звужують ту чи іншу тему. Визначники приєднують до основного індексу за допомогою знаків (символів), характерних для конкретного визначника (крапка, дужки, дефіс, лапки тощо).

ОСНОВНА ТАБЛИЦЯ

Відповідно до десяткової системи всю сукупність знань розділено на десять основних класів:

- 0 Загальний клас
- 1 Філософія. Психологія
- 2 Релігія. Теологія (богослов'я)
- 3 Суспільні науки
- 4 (вільний з 1961 р.)
- 5 Математика та природничі науки
- 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка
- 7 Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт
- 8 Мова. Мовознавство. Лінгвістика. Література
- 9 Географія. Біографії. Історія

Кожен з цих класів підрозділено на 10 розділів, які, у свою чергу, поділено на 10 підрозділів тощо.

Для полегшення читання і для кращої наочності після кожного третього знака ставиться крапка (рис. 1).

0	60	620	621.0	621.31
1	61	621	621.1	621.32
2	62	622	621.2	621.33
3	63	623	621.3	621.35
4	64	624	621.4	621.36
5	65	625	621.5	621.37
6	66	626	621.6	621.38
7	67	627	621.7	621.39
8	68	628	621.8	621.397
9	69	629	621.9	621.398

Рис. 1. Ієрархічний принцип побудови таблиць УДК

Крім ієрархії, в УДК використано метод фасетного аналізу. Наприклад, побудова розділу 633.1 Хлібні злаки. Зернові культури, у якому злаки та зернові культури підрозділені за фасетами:

- 633.11 Пшениця. *Triticum*
- 633.12 Гречка. *Fagopyrum*
- 633.13 Овес посівний. *Avena sativa*
- 633.14 Жито. *Secale cereale*

Клас 0 Загальний відділ групує матеріали з питань організації наукової роботи, науково-технічної інформації, писемності, інформаційних технологій, бібліографії й бібліотечної справи, журналістики тощо. Ці питання, з точки зору організації справи, не є специфічними для окремих галузей знань, а лише допоміжними.

У класі 1 Філософія. Психологія згруповано матеріал щодо історії філософії, сутності предмету, методів, категорій філософії, філософських систем і концепцій (ідеалізму, матеріалізму, соціалістичних учень, утопічного соціалізму, марксизму). Він компонує літературу з питань загальної психології, психології окремих видів діяльності, віку та статі, парапсихології, гіпнотизму, навіювання, психотехніки. Крім того, у класі 1 розміщено літературу з питань окультизму (алхімії, магії, астрології, гороскопів, спиритизму тощо), хоча частково ці поняття також відображено у класі 2.

У класі 2 Релігія. Теологія (богослов'я) розміщено документи з питань теорії, філософії, природи релігії, релігійної практики окремих релігій та релігійних систем від доісторичних до сучасних. Документи щодо релігійного права необхідно групувати в 2-74, а літературу про відносини між церквою та державою — в 2-67 та 322. Посилання до розділів класів 1, 3 не поодинокі й демонструють тісний зв'язок класів у висвітленні певних проблем (див. Основні таблиці).

Клас 3 Суспільні науки... слугує для групування матеріалів щодо теорії та методології суспільних наук, статистики, демографії, соціології, політики, економіки, права, державного адміністративного управління, військової справи, соціальної допомоги та страхування, освіти та етнографії тощо.

Історія та історичні науки, економічна географія віднесені до класу 9, філологія — до класу 8, мистецтво та мистецтвознавство — до класу 7, філософія і філософські науки, що мають загальне методологічне значення, віднесені до класу 1.

Клас 5 Математика та природничі науки відображає науки, об'єктом дослідження яких є природа, з метою подальшого практичного використання результатів цих досліджень.

Більшість природничих наук мають загально визнані традиційні класифікації, такі як періодична система хімічних елементів Д. І. Менделєєва або систематика в ботаніці та зоології. Оскільки ці системи мають не тільки суто наукову цінність і значення, а й широко застосовуються при систематизації документів, їх використовують і в УДК.

Клас 5 висвітлює питання теоретичного характеру, дослідження загальних законів фізики, хімії, біології тощо. Дослідження явищ природи може відбуватися у вигляді поставленого експерименту, але цей експеримент здійснюють не у виробничих умовах, а в межах плану науково-дослідних робіт інститутів або інших наукових організацій.

Клас 5 тісно пов'язаний з класом 6.

Клас 6 Прикладні науки. Медицина. Техніка відображає питання технології різних галузей промисловості, виробничі процеси, конструкцію обладнання, роботу транспорту і транспортних засобів, сільське господарство. У цьому класі згруповано матеріали з питань практичного використання загальних законів фізики, хімії, біології та ін. з метою отримання необхідних для життя людини матеріалів і продуктів, використання природних багатств тощо. Коли за змістом та характером документа неможливо визначити, з якої точки зору (наукової чи прикладної) розглянуто питання, необхідно керуватися методичними вказівками, наведеними у відповідних розділах таблиць. У суперечливих питаннях рекомендується дублювати документ.

Класи 7/9 об'єднують мистецтво та гуманітарні науки — філологію (мовознавство, література, літературознавство), географію, історію.

Розділи класу 7 *Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт* тісно пов'язані з іншими класами і розділами. Так, розділ 72 *Архітектура* пов'язаний з розділами 624/628 та 69 *Будівельна промисловість*. У 72 групуються матеріали про проектування споруд у поєднанні їхнього внутрішнього змісту та призначення з мистецтвом зовнішнього оформлення. Техніка будівельних робіт, будівництво загалом до розділу 72 не належить.

Клас 8 Мова. Мовознавство. Лінгвістика. Література складений відповідно до Таблиці Іс *Загальні визначники мови*. Індеси для відсутніх у класі 8 мов можна взяти там само.

Клас 9 Географія. Біографії. Історія містить матеріали з питань археології, географічних та історичних наук тощо.

ДОПОМІЖНІ ТАБЛИЦІ

В УДК, крім основної, є допоміжні таблиці визначників, які використовують для подальшої деталізації індексу. Наявність визначників, які надають системі гнучкості та багатоаспектності, є головним надбанням УДК. Комбінуючи індеси основної таблиці з визначниками, можна отримати велику кількість складних індесів, що розширює діапазон класифікації загалом.

Визначники підрозділяються на дві групи: спеціальні (аналітичні) та загальні.

Спеціальні визначники (розділ II) відбивають локально розповсюджені характеристики, тобто ті, що застосовані в одному або кількох розділах основної таблиці.

Розрізняють спеціальні визначники за їхніми символами:

-1/-9 — визначники з дефісом (крім -0 — Загальні визначники з дефісом);

.01/.09 — визначники з крапкою нуль;

'1/'9 — визначники з апострофом.

Для наочності спеціальні визначники виділяють вертикальною рискою на полях таблиць.

Спеціальні визначники найчастіше розробляються і використовуються в основній таблиці та наводяться безпосередньо у розділі, в якому застосовуються. У допоміжних таблицях загальних визначників спеціальні визначники розробляються та застосовуються рідше, головним чином у визначниках форми та місця.

Спеціальні визначники з дефісом та крапкою нуль виконують подвійну роль:

1) спеціальний визначник у поєднанні з індексом розділу, в якому його наведено, позначає загальне поняття даної галузі знання, якщо це поняття відсутнє серед основних індесів розділу, наприклад:

62-66 Тверде паливо як джерело теплоти машин та пристроїв

66.02 Технологічні методи обробки

2) той самий визначник як переміщувана частина індексу — у поєднанні з будь-яким індексом даного розділу — виконує аналітичну функцію, уточнюючи конкретне поняття, яке позначено цим індексом, наприклад:

621.43-66 Двигуни внутрішнього згоряння на твердому паливі

664.78.022 Технологічні методи обробки зернових

Загальні визначники (розділ I) відображують загальнопоширені характеристики, тобто ті, що застосовуються у всіх або багатьох розділах таблиць.

Загальні визначники можна приєднувати до будь-якого індексу основної таблиці УДК.

Існує дві групи загальних визначників: незалежні та залежні. При потребі незалежні визначники, а саме визначники мови, форми, місця, народів та часу, можуть використовуватися як самостійні індеси, зокрема, якщо потрібно визначити тільки аспекти місця при складанні картотеки. Наприклад:

(477) Україна

Залежні визначники завжди повинні приєднуватись до індексу — це визначники -02 Властивості, -03 Матеріали, -04 Процеси та -05 Особи.

Загальні визначники мови (Таблиця Іс) містять класифікацію мов. Їх використовують також для позначення багатомовних документів та перекладів з різних мов. Їхній розпізнавальний символ =... (знак рівності), наприклад:

=161.2 Українська мова

398=133.1 Фольклор французькою мовою

53(035)=111=161.2 Англо-український довідник з фізики

Загальні визначники рас, народів та етнічних груп (Таблиця Іf) близькі до визначників мови. Їх утворюють із загальних визначників мови, уміщених у круглі дужки, та використовують для позначення національностей, народностей або етнічних груп. Наприклад:

=111 Англійська мова (=111) Англіїці

=161.2 Українська мова (=161.2) Українці

=214.58 Циганська мова (=214.58) Цигани
=133.1 Французька мова 398(=133.1) Фольклор французів

Загальні визначники форми документів (Таблиця Id) мають символ (0...). Їх застосовують для класифікації документів за формою і характером викладу: підручник, стаття, довідник, словник, звіт, патент тощо. Наприклад:

54(075.8) Підручник з хімії для вузів
77(091) Фотографія, історія питання
331(094.4) Кодекс законів про працю

Загальні визначники місця (Таблиця Ie) мають символ (1/9). Їх застосовують для відображення географічного або територіального аспекту, в якому розглядається тема. Вони дають змогу виділяти місце і про-стір взагалі, фізико-географічні області та зони, ріки, моря, океани, країни та території сучасного та стародавнього світу тощо.

Вони приєднуються до індексу будь-якого розділу, якщо необхідно відобразити матеріал в зазначеному аспекті. Наприклад:

55(477) Геологія України
69(21) Будівництво у тропіках
913(100) Регіональна географія світу

Загальні визначники часу (Таблиця Ig) мають символ "...". Їх застосовують для утворення підрозділів за хронологічним принципом.

Тисячоліття позначається однією цифрою, століття — двома, десятиліття — трьома, рік — чотирма. Перше століття нашої ери позначено двома нулями "00", тому кожне цифрове позначення визначника на одиницю менше цифрового позначення століття. Наприклад:

"16" XVII століття
61(52)"08" Японська медицина у IX столітті
Для визначення періоду часу вказуються роки початку і кінця періоду через косу риску. Наприклад:
"04/14" період з V по XV століття
"1941/1945" період з 1941 по 1945 рр.

Загальні визначники з дефісом (Таблиця Ik) мають символ -0. Існує чотири види таких визначників:

-02 Властивості
-03 Матеріали
-04 Процеси
-05 Особи. Особисті характеристики

Таблиця **-02 Загальні визначники властивостей** містить групи властивостей існування, відношення, простору, якості, походження, величин, розмірів, форми, руху, розвитку, послідовності тощо.

Наприклад:

-027.2 Властивості функції
-027.22 Прикладний
51-027.22 Прикладна математика
-028 Властивості стиля та представлення (презентації)
-028.31 Елементарний
32-028.31 Політика для початківців

Визначники **-03 Матеріали** застосовуються для позначення матеріалів або компонентів, з яких виготовлено предмети або вироби. Їх використовують в усіх розділах УДК, коли аспект матеріалу є другорядною ознакою щодо змісту предмета. Наприклад:

621.798.1 Тара
621.798.1-033.5 Скляна тара
621.798.1-036 Пластмасова тара

Визначники **-04 Процеси** містять часто вживані загальні поняття, які також розміщено по всіх розділах класифікації у вигляді спеціальних визначників з дефісом та з крапкою нуль, наприклад:

-047.44 Аналіз 681.5.01 Аналіз (автоматика)
-047.64 Контроль 334.02 Контроль (економіка)
-049.5 Безпека 62-7 Безпека (техніка), 621.039.6 Безпека (ядерна техніка)

Визначники **-05 Особи** містять характеристики осіб в залежності від посади, роду діяльності, віку, статі тощо. Наприклад:

24-05 Буддисти
616-083-055.1 Санітари-чоловіки

Загальні визначники -05 не можна використовувати як вищоутворюючий засіб. Наприклад:

Індекс 687-055.2 може мати тільки одне значення — Жінки у швейній промисловості, але ні в якому разі "Жіночий одяг" (це поняття має індекс 687.12).

Індекс 82-053.2 може мати тільки одне значення — Дитяча літературна творчість, або діти-письменники, але ні в якому разі "Дитяча література"(індекс 82-93).

Предметна деталізація, запозичена з інших джерел (не УДК) (Таблиця Іh) визначає засоби приєднання до індексу УДК запозичень з інших систем позначень за допомогою * (зірочка-астериск) та алфавітних підрозділів. Наприклад:

546.42.027*90 Стронцій 90 (атомне масове число ізотопу)

597.53 *Hippocampus* Морський коник

821.133.1 *Мольєр* Твори Мольєра

ЗНАКИ УДК

УДК має великий набір знаків (символів). Їхнє основне призначення — фіксування відношень між поняттями, що відображені у документах, і утворення правильного пошукового образу, що забезпечує повноту та точність пошуку інформації.

Знак приєднання + (плюс) означає наявність у документі двох і більше незалежних одна від одної тем або формальних особливостей. Його застосовують для об'єднання як основних індексів, так і визначників. Знак має властивість зворотності. Це означає, що індекси зі знаком "плюс" можна писати у будь-якому порядку. Знак приєднання потребує дублювання у каталозі. Наприклад:

622+669 Гірнична справа та металургія

669+622 Металургія та гірнична справа

669(44+460) Металургія Франції та Іспанії

Знак приєднання не можна замінювати ні знаком поширення, ні знаком відношення. Інденси, утворені знаком приєднання, називаються складеними.

Знак "плюс" застосовують в усіх розділах таблиць УДК.

Знак поширення / (навскісна риска) призначений для скорочення нотації (умовних позначень) при збереженні логічності ділення і для узагальнення ряду послідовних індексів, які не мають у таблиці загального (родового) індексу. Застосування знака поширення веде до розширення значення індексу УДК. Завдяки цьому знаку відбувається злиття кількох окремих понять, які розміщені одне за одним, у загальне. Наприклад:

011/016 Бібліографії

011 Універсальні і загальні бібліографії

012 Бібліографії творів окремих авторів і окремих творів невідомих авторів

014 Бібліографії праць за певними особливостями

015 Бібліографії за місцем видання

016 Галузеві бібліографії

017/019 Каталоги

Знак поширення часто зустрічається у самій таблиці, а також може застосовуватись на розсуд систематизатора. При самостійному використанні знака необхідно переконатись у наявності такої умови — загальної побудови ряду індексів, які об'єднуються. Після індексу зі знаком / (навскісна риска) можна використовувати загальні та, за необхідності, спеціальні визначники, а також знаки : (двокрапка) та + (плюс) за загальними правилами.

Цей вид об'єднання індексів є незворотним. Індекс зі знаком поширення називається складним.

Знак відношення : (двокрапка) об'єднує між собою індекси двох понять (предметів, тем), взаємопов'язаних за суттю; при цьому утворюється складений індекс зі значенням, яке не співпадає зі значенням кожного з них окремо, — якісно новий індекс.

614.21:7.05 Універсальний дизайн в медичних закладах

351:32-049.5 Державне управління у сфері політичної безпеки

339.9:005 Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю

069.4:595.7 Визначник комах-шкідників музейних колекцій

"Двокрапка" є потужним інструментом, проте досить невизначеним, бо вказує, що відбувається зв'язок, але не вказує ні на тип зв'язків, ні на їхню послідовність.

Складені індекси із двокрапкою можуть бути зворотні (інверсовані).

Методи утворення складених індексів зі знаком відношення детально викладено у шостому правилі індексування.

Знак подвійного відношення :: (подвійна двокрапка) закріплює певний порядок двох і більше компонентів у складеному індексі, що робить його незворотним. Він має важливе значення при машинних пошуках, при централізованій каталогізації. Наприклад:

575::576.3 Цитогенетика
159.98::34 Юридична психологія

Квадратні дужки [...] — знак, який використовують в усіх розділах УДК у складних та складених індексах. За квадратні дужки виносять визначники, що є спільними для двох і більше індексів, а також виносять індекс, який повторюється. Наприклад:

622+669](477) Гірнична справа та металургія України
004.42:7.05]-051 Комп'ютерні програми — дизайн — особа (програміст-дизайнер)

Квадратні дужки використовуються також для запобігання непорозуміннь у деяких комбінаціях з двокрапкою. Наприклад:

27:24(540) "Християнська релігія" щодо "Буддизму в Індії"
27:24](540) "Християнська релігія щодо буддизму" в Індії

Коли в індексі є два й більше знаків відношення, і необхідно показати, що один з індексів стосується сукупності інших, теж використовують квадратні дужки. Наприклад:

004:[621.771.01:669.14] Застосування ЕОМ при холодній прокатці сталі

Якщо індекс зі знаком відношення або зі знаком приєднання не можна вмістити в один рядок, то необхідно перенести його на наступний рядок, при цьому обов'язково повторювати знак + або :, який стоїть перед наступним індексом.

Апостроф ' розглянуто при характеристиці спеціальних визначників (розділ II).

ПАРАЛЕЛЬНИЙ ПІДРОЗДІЛ

В УДК є ще один засіб деталізації — це підрозділ за аналогією або паралельний підрозділ. У таблицях він позначається "підрозділяти як". Застосування такого виду підрозділу базується на формальному збігу основи ділення двох і більше розділів. Паралельний підрозділ подано як примітку до багатьох розділів основних та допоміжних таблиць. Наприклад:

82-32 підрозділяти як 82-31, тобто підрозділи 82-31 є вихідними індексами, закінчення яких можна приєднувати до потрібних індексів у розділі 82-32

82-311.1 Психологічні романи	<i>відповідає</i>	82-321.1 Психологічні оповідання
-311.3 Пригодницькі романи	—"	-321.3 Пригодницькі оповідання
-311.6 Історичні романи	—"	-321.6 Історичні оповідання
-312.4 Детективні романи	—"	-322.4 Детективні оповідання
-312.9 Фантастичні романи	—"	-322.9 Фантастичні оповідання

Різниця полягає лише у тому, що індекси у лівому стовпчику означають поняття "роман", а у правому — "оповідання".

Досить часто паралельний підрозділ зустрічається в індексах різної довжини. Наприклад:

616-073 підрозділяти як 53

616-073.65 Термометрія. Вимірювання температури	536.5
616-073.66 Калориметрія, вимірювання теплових ефектів	536.6
616-073.7 Діагностика за допомогою рентгенівського випромінювання.	537

Інші електродіагностичні методи

Різновидам застосування паралельного підрозділу немає кінця. Вони можуть бути основними індексами (611.81 підрозділяти як 616.831), індексами зі спеціальними визначниками (675.025 підрозділяти як 675.055), загальними визначниками ("511" підрозділяти як "411"); допоміжні визначники можуть утворюватися від основних індексів (-036.4 підрозділяти як 678.4) або навпаки. Індекс може бути джерелом для паралельного підрозділу одного з його власних підрозділів (659.28 підрозділяти як 659.2). Все це не повинно викликати ніякої плутанини, оскільки у кожному випадку, де дозволено паралельний підрозділ, цей факт чітко визначений методичними вказівками з наведеними прикладами.

Розподілення за аналогією значно скорочує обсяг таблиць та зумовлює використання в УДК мнемоніки.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Методичні настанови, розміщені по всіх розділах основної таблиці, вказують на подальший розподіл шляхом застосування різних засобів та заходів. Вказівки у допоміжних таблицях розкривають призначення кожного виду визначників та знаків і характеризують методи їхнього використання. Методичні вказівки можуть бути примітками, перехресними посиланнями, інструкціями або прикладами комбінування (рис. 2).

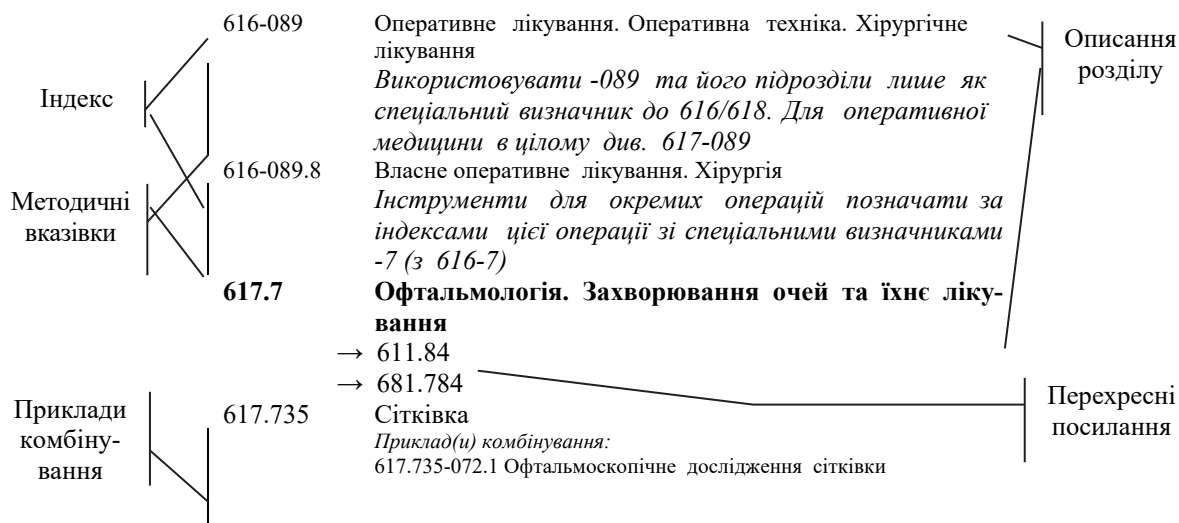

Рис. 2. Розташування рубрик УДК

До методичних вказівок належать також посилання, розпізнавальний символ яких → (стрілка), що означає "дивись також". Посилання показують розділ або конкретний індекс, який можна використовувати при індексуванні близьких за змістом документів.

Алфавітно-предметний покажчик (АПП) — це путівник таблицями. Його основне призначення — визначення місцезнаходження понять у таблиці.

МЕТОДИКА ІНДЕКСУВАННЯ ЗА УДК

Можливості УДК дозволяють систематизатору перейти від пасивного відшукування у таблицях індексу, адекватного змісту документа, до активного творення індексів, вільно комбінуючи елементи основної і допоміжних таблиць відповідно до специфічного профілю бібліотеки, інформаційного центру або роботи, яку він здійснює. Правильність цього процесу регламентується методикою.

Методика індексування — це сукупність заходів та правил побудови індексів УДК для понять, які відображають основний зміст документа або запиту.

Основним завданням методики є забезпечення одноманітності підходів до створення індексів.

Для виконання цього завдання розроблено правила індексування за УДК.

Правило перше

Індексувати документ за його основним змістом.

Наприклад, питання організації збираються у класі 061 та деталізуються щодо конкретної галузі.

Правило друге

Враховуючи багатоглибкість УДК, необхідно чітко визначити предмет та аспект його розгляду.

Наприклад:

канали

- (аеродинаміка) 533.69
- (гідродинаміка) 532.53
- (гідрологія) 556.53
- (гідротехніка) 626
- кабельні (будівництво) 692.7 тощо

Правило третє

Загальні визначники з дефісом -02, -03, -04 і -05 не можуть використовуватись як самостійні індекси.

Загальні визначники мови, форми, місця, народів та часу також не рекомендується використовувати як самостійні індекси. Проте при організації спеціальних каталогів та картотек можливо використовувати їх як основні індекси, зокрема в картотечі за формою видань.

У разі відсутності у таблицях УДК основного індексу на поняття та за необхідності відобразити загальні питання або тему загалом, можна використовувати спеціальні визначники у комбінації з індексом основної

таблиці як основні. До того ж, спеціальні визначники застосовують у даному випадку тільки у рамках розділу, де вони розроблені.

Наприклад:
62-192 Надійність
616-001 Травми

Правило четверте

При індексуванні документів рекомендується така послідовність пошуку складових індексу:

0/9 (індекс основної таблиці)
'1/9 (спеціальні визначники з апострофом)
.01/.09 (спеціальні визначники з крапкою нуль)
-1/-9 (спеціальні визначники з дефісом)
-02 (загальні визначники властивостей)
-03 (загальні визначники матеріалів)
-04 (загальні визначники процесів)
-05 (загальні визначники осіб)
інші загальні визначники

Правило п'яте

Утворення складних індексів. Складні індекси — це індекси, що утворюються сполученням основного індексу із загальним або спеціальним визначником, а також індекси, що утворюються за допомогою "косої риски" (/). Для побудови складних індексів застосовують таку послідовність приєднання визначників до основного індексу або до спеціального визначника, який використовують як основний індекс:

'1/9; .01/.09; -1/-9; -02, -03, -04, -05; (0...); (1/9); "..."; =...; (=...).

Наприклад:

622.341.1'17(477)"18"=112.2 Залізородна гірнична промисловість — відходи — Україна — 19 сторіччя — німецька мова

Якщо зміст документа вимагає цього, то послідовність приєднання визначників може бути порушена.

Наприклад:

622.33(477) Вугільна промисловість України
(477)622.33 Україна. Вугільна промисловість

Правило шосте

Утворення складених індексів. Складені індекси утворюють із двох і більше простих або складних індексів за допомогою знаків відношення та подвійного відношення. Значення складеного індексу завжди більш вузьке, ніж значення його основних складових частин. На перше місце ставиться індекс, який відображає основну тему документа. Індекси, що приєднуються за допомогою двокрапки тільки уточнюють, деталізують основне поняття, відображене у першому індексі. Наприклад:

621.74:669.2/.8 Лиття кольорових металів, де...

621.74 Лиття

669.2/.8 Металургія кольорових металів

Правило сьоме

Правило першого згадування. Якщо тема загалом не може бути відображена одним індексом УДК, а лише кількома, то роботи загального характеру, в яких розглядається ця проблема, групуються під індексом, в якому тема згадується вперше, тобто під індексом найменшої абсолютної величини. Наприклад:

Посібник з обробки металів отримує індекс 621.7(075), незважаючи на те, що для обробки металів є два індекси 621.7 *Обробка загалом* та 621.91 *Обробка різанням*.

Правило восьме

Алгоритм практичного індексування за УДК. Процес індексування можна подати у вигляді переліку операцій, які виконуються послідовно:

- ознайомлення зі змістом документа;
- формулювання основного змісту та відбір понять, які відображають основний зміст документа;
- аналіз семантичної ролі понять основного змісту документа (поділ на основні й допоміжні поняття);
- визначення тематичного розділу таблиць УДК, в якому необхідно шукати поняття, що індексується, шляхом пошуку індексу в АПП;
- визначення індексів для понять, що індексуються, або їхніх складових;
- перевірка відповідності значень отриманих індексів і понять;
- визначення відношень між поняттями основного змісту для вибору знаків з'єднання індексів цих понять в єдиний індекс документа;

- компонування індексу як результат використання правил.

Цю послідовність технологічних операцій можна розглядати як єдиний алгоритм індексування за УДК.

Перевага використання єдиного алгоритму полягає у тому, що систематизатор може обґрунтувати прийняте класифікаційне рішення, стереотипно вирішуючи питання індексування кожного документа.

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМАТИЧНИХ КАТАЛОГІВ ТА КАРТОТЕК

З метою організації пошуку різноманітних джерел інформації у бібліотеках і органах науково-технічної інформації складають систематичні каталоги та картотеки.

Основною вимогою до організації матеріалу в каталогах та картотеках є дотримання принципу одноманітності. Для виконання цього принципу необхідно дотримуватися порядку послідовності розташування індексів у каталозі, який є зворотнім щодо порядку послідовності при визначенні індексу (рис. 3).

Символ	Приклад
Незалежні визначники	
=	=112.2 Німецька мова
(0...)	(0.035.22) Мікрофільми
(1/9)	(430) Німеччина
(=...)	(=1:410) Британські співвітчизники
"..."	"18" Дев'ятнадцяте століття
Складений та складний індекси	
+	622.341.1+669.1 Добування залізної руди та чорна металургія
/	622.341.1/2 Добування залізної та марганцевої руди
Простий індекс	
	622.341.1 Добування заліза
Визначники як суфікси	
=	622.341.1=112.2 Документи німецькою мовою про добування залізної руди
(0...)	622.341.1(0.035.22) Мікрофільми про добування залізної руди
(1/9)	622.341.1(430) Добування залізної руди в Німеччині
(=...)	622.341.1(=1:366) Добування залізної руди стародавніми британцями
"..."	622.341.1"18" Добування залізної руди в XIX столітті
:	622.341.1:338.124.4 Економічна криза при добуванні залізної руди (може бути інверсовано — 338.124.4:622.341.1)
::	622.341.1::338.124.4 Економічна криза при добуванні залізної руди (не може бути інверсовано)
-0	622.341.1-057.2 Шахтарі залізорудної промисловості
-1/-9	622.341.1-78 Захисні засоби при добуванні залізної руди
.0	622.341.1.03 Геологічна характеристика родовищ залізної руди
'1/9	622.341.1'17 Відходи від добування залізної руди
*	622.341.1*Fe ₂ O ₃ Добування червоного залізняка
A/Я	622.341.1ГОЕ Гоегит
Наступний простий індекс	
	622.341.11 Магнетит-гематитовий залізняк

Рис. 3. Послідовність розташування індексів у каталозі

ДОПОМІЖНІ ТАБЛИЦІ

I. ЗНАКИ ЗАГАЛЬНИХ ВИЗНАЧНИКІВ. ЗАГАЛЬНІ ВИЗНАЧНИКИ

+, /

Таблиця 1а. ЗНАКИ З'ЄДНАННЯ: ПРИЄДНАННЯ, ПОШИРЕННЯ

Знаки в Таблиці 1а швидше розширюють, ніж обмежують значення індексу. Їх застосовують для розширення значення поняття за допомогою з'єднання в нотації УДК пов'язаних окремих чи суміжних класів. Тема (предмет), що позначена двома індексами, з'єднаними за допомогою + (плюс) або / (навискісна риска), ширша за позначену простим індексом (наприклад: 73+75 або 73/75 ширші за змістом, ніж окремо 73 або 75).

Використовувати з визначниками, що мають парні знаки. Якщо для з'єднання визначників, які мають парні розділові знаки (наприклад: дужки або лапки), застосовано + (плюс) та / (навискісна риска), то складений індекс, утворений у результаті, обмежується одним набором парних знаків. Такі знаки не використовують для з'єднання загальних визначників (із різних таблиць), які розміщують послідовно один за одним, наприклад, (410)(051) Британія — періодика (місце — форма) або (410)(051)"20" Британія — періодика — XXI століття (місце — форма — час). Порядок розміщення: складені індекси з + та / мають передувати простим індексам. Першим має бути індекс з +, другим — індекс з /, третім — простий індекс

Приклад(и) комбінування:

(477+438) Україна та Польща

"19/20" XX та XXI ст.

+

Приєднання

Знак приєднання + (плюс) з'єднує два та більше окремих (непослідовних) індекси УДК для позначення складної теми документа, яка не може бути виражена одним індексом

Приклад(и) комбінування:

(44+460) Франція та Іспанія

(477+438) Польща та Україна

622+669 Гірнична справа і металургія

/

Послідовне поширення

Знак поширення / (навискісна риска) з'єднує перший та останній з ряду послідовних індексів УДК для позначення широкої теми або діапазону понять

Коли індекс, розміщений після навскісної риски, складається більше ніж з трьох цифр та починається групою цифр, які збігаються з цифрами попереднього індексу, можна вилучити спільні для обох індексів цифри. Таким чином, одразу після навскісної риски розміщують десяткову крапку та кінцеву частину останнього індексу. Наприклад, в індексі, що складається з 629.734 та 629.735, група 629 спільна для обох з них і не повторюється, а група .735 розміщується після навскісної риски. Отже, отримуємо індекс 629.734/.735, рівнозначний індексу 629.734+629.735

Приклад(и) комбінування:

(7/8) Америка (Північна, Центральна, Південна)

34.01/.09 Підрозділи спеціальних визначників для розділу 34 Право. Юриспруденція

592/599 Систематична зоологія (замість 592+593+... +599)

629.734/.735 Літальні апарати, що важчі за повітря. Аеродини

643/645 Обладнання для помешкання та домашнього господарства

;, ::, [ ]

Таблиця 1б. ЗНАКИ ВІДНОШЕННЯ: ВІДНОШЕННЯ, ЗАКРІПЛЕННЯ ПОСЛІДОВНОСТІ, ГРУПУВАННЯ

Двокрапка :, квадратні дужки [ ] та подвійну двокрапку :: приєднують до індексів УДК для подальшої деталізації понять (теми). Їх застосовують як засіб, який уможливує об'єднання будь-яких індексів класифікації

:

Просте відношення

Знак відношення : (двокрапка) виражає зв'язок двох або більше тем за допомогою з'єднання їхніх індексів УДК. На відміну від знака + (плюс) та / (навискісна риска) (Таблиця 1а), двокрапка швидше обмежує, ніж розширює галузь застосування з'єднаних класів. З'єднані двокрапкою індекси понять можуть бути рівнозначні або підпорядковані. Коли двокрапку застосовано для з'єднання визначників з парними знаками (наприклад, дужки чи лапки), то складений індекс, утворений у результаті, обмежується одним набором парних знаків, наприклад: (44:(450)), а не (44):(450). У разі потреби тип зв'язку між двома поняттями (наприклад, порівняння, вплив тощо) можна деталізувати за допомогою загальних визначників -042

Приклад(и) комбінування:

17:7 Взаємозв'язок етики та мистецтва

341.6(44:430) Вирішення суперечок між Францією та Німеччиною

37-042:32 Вплив політики на освіту

37-042:004 Використання комп'ютерів в освіті

628.46:692.7 Системи збирання відходів з використанням сміттепроводів

→ -042

::

Закріплення послідовності

Подвійна двокрапка :: позначає відношення і закріплює послідовність індексів УДК. Цей знак використовують у випадку, коли необхідно наголосити, що індекс після подвійної двокрапки деталізує тему, є її частиною, і що зворотний порядок розташування індексів матиме вже інший зміст

Приклад(и) комбінування:

061.2(100)::[54+66]ІЮПАК Міжнародна спілка теоретичної та прикладної хімії (ІЮПАК)

77.044::355.422 Фотознімання бойових дій

[ ]

Знак групування

Квадратні дужки [ ] можна використовувати як засіб для групування складної комбінації індексів УДК з метою чіткішого позначення зв'язку між ними. Групування застосовують у разі, якщо тема, позначена двома або більше індексами (поєднаними між собою знаками плюс, навскісною рискою або двокрапкою), як ціле підрозділяється далі за допомогою двокрапки або загальних чи спеціальних визначників

Приклад(и) комбінування:

004.384:[621.771.01:669.14] Застосування ЕОМ під час холодного прокатування сталі [622+669](477) Гірнична справа та металургія в Україні

ТАБЛИЦІ Іс/Ік. ЗАГАЛЬНІ ВИЗНАЧНИКИ

=...

Таблиця Іс. ЗАГАЛЬНІ ВИЗНАЧНИКИ МОВИ

Загальні визначники мови позначають мову або лінгвістичну форму документа, зміст якого виражено основним індексом УДК.

Таблиця Іс є основним місцем таблиць УДК, де перелічено мови, та яка служить джерелом для підрозділу мов класів 811 "Мови" (як предмет вивчення), 821 "Література окремими мовами" та Таблиці Іф "Загальні визначники етнічних груп".

Хоч теоретично мову будь-якого документа або носія інформації можливо позначити завжди, на практиці така потреба виникає тільки при потребі розрізнити документи на різних мовах, наприклад, для створення можливості автоматизованого пошуку інформації за мовами або для належного порядку розташування індексів

Написання. Порядок застосування

Багатомовні документи

Багатомовні документи позначати за допомогою =00 або за допомогою визначників окремих мов, розташованих у висхідному порядку.

Приклад(и) комбінування:

53(035)=00 Багатомовний довідник з фізики

53(035)=111=112.2=133.1 Довідник з фізики англійською, французькою та німецькою мовами

=...'01/'08

Спеціальні визначники для позначення походження та періодів і стадій розвитку мови

=...'01

Стародавній період. Архаїчний період

=...'02

Класичний період, античний

=...'04

Середньовічний період. Середній.

Центральний

=...'06

Сучасний період

=...'08

Відновлені, відроджені мови

=...'276

Соціальні діалекти. Професійні жаргони,

сленги. Окремі місцеві форми

Професійні й технічні мови

=...'282

Діалекти, місцева та регіональна мови,

різновиди й місцеві діалекти

=00

Багатомовні документи. Поліглот

→ 81'246.3

=02

Оригінали або їх адаптації

(неперекладені)

=030

Перекладені документи. Переклади

Мову оригіналу позначати за допомогою

визначників =030.1/9, мову перекладу —

за допомогою визначників =1/=9

Приклад(и) комбінування:

61=030.161.2 Переклади медичних документів

з української мови

61=030.161.2=133.1 Медичні документи,

перекладені з української мови на французьку

(розміщувати поряд з іншими медичними

перекладами з української)

61=133.1=030.161.2 Медичні документи,

перекладені з української мови на французьку

(розміщувати поряд з іншими медичними

документами французькою мовою)

=1/=9

Мови (природні та штучні)

=1/=8

Природні мови

=1/=2

Індоевропейські мови

→ =34

=1

Індоевропейські мови Європи

Окрім деяких мертвих індоевропейських мов

→ =29

=11

Германські мови

=111

Англійська

=112.2

Німецька мова (верхньонімецька, німецька літературна письмова мова)

=124

Латинська

=131.1

Італійська мова

=133.1

Французька

=134.2

Іспанська

=135.1

Румунська

=14

Грецька (еллінська)

=16

Слов'янські мови

=161

Східнослов'янські мови

=161.1

Російська

=161.2

Українська

=161.25

Русинська (руська, карпато-русинська,

карпатсько-русинська) мова

=161.3

Білоруська

=162.1

Польська

=162.3

Чеська

=162.4

Словацька

=163.1

Старослов'янська (церковнослов'янська)

=163.2

Болгарська

=163.41

Сербська

=163.6

Словенська

=171

Старопрусска (давньопруська)

=172

Литовська

=173

Куршська

=174

Латиська (латвійська)

=18

Албанська

=19

Вірменська

=2

Індоіранські, нуристанські (кафірські)

та мертві індоевропейські мови

→ =34

=21

Індійські мови

=214.58

Циганська

=22

Іранські мови

=222.1

Перська

- =29 Мертві індоєвропейські мови (не вказані в інших місцях)
- =3 **Мертві мови невідомого походження. Кавказькі мови**
- =34 Мертві мови невідомого походження Середземномор'я та Близького Сходу (за винятком семітських)
- =35 Кавказькі мови
- =353.1 Грузинська
- =4 **Афразійські, ніло-сахарські, конго-кордофанські, койсанські мови**
- =411 Семітські мови
- =411.16 Єврейська
- =411.21 Арабська
Приклад(и) комбінування:
=411.21'02 Класична арабська
=411.21'06 Сучасна (стандартна) арабська
- =5 **Урало-алтайські, японська, корейська, айнська, палеосибірські, ескімосько-алеутські, дравідські, китайсько-тибетські мови**
- =511.111 Фінська
- =511.113 Естонська
- =511.14 Угорські мови
- =512.122 Казахська
- =512.143 Караїмська (карайська)
- =512.161 Турецька (османська)
- =512.162 Азербайджанська
- =512.164 Туркменська
- (0...)

Таблиця Id. ЗАГАЛЬНІ ВИЗНАЧНИКИ ФОРМИ ДОКУМЕНТІВ

Межі застосування

Загальні визначники форми означають форму або вигляд документів. Вони не використовуються для відображення змісту документів.

Літературні жанри (поезія, драма, проза) класифікувати за допомогою спеціальних визначників 82-1/-9.

Види форми, не зазначені у Таблиці Id, можуть позначатися за допомогою (0:), наприклад, 929(0:82-31) Біографія, подана у формі роману

Порядок застосування

Визначники форми звичайно розташовують після основного індексу УДК, але в необхідних випадках всі документи одного виду або форми (або їх замітники), можуть бути згруповані разом під відповідним визначником форми документа, наприклад:

54(035) Довідники з хімії

54(038) Словники з хімії (поряд з іншими роботами з хімії)

(038)54 Словники з хімії (поряд з іншими словниками)

(054) Газети (усіх видів)

(054)(44) Французькі газети

(085)685.53 Прейскуранти туристичного спорядження (поряд з іншими прейскурантами)

Визначники внутрішньої та зовнішньої форми

Якщо документ має більше одного визначника форми, необхідно розрізняти визначники внутрішньої форми, що відображають його зміст (наприклад, історія питання), та визначники зовнішньої форми, що характеризують тільки фізичні властивості носія інформації (наприклад, звукозапис).

- =512.165 Гагаузька
- =512.19 Інші тюркські мови, включаючи кримськотатарську
- =521 Японська
- =581 Китайські мови
- =6 **Австроазіатські мови. Австронезійські мови**
- =7 **Індо-тихоокеанські (не австронезійські) мови. Австралійські мови**
- =8 **Аборигенні мови Америки**
Так звані мови амеріндів (або амеріндські мови), у тому числі аборигенні мови тубільних (корінних) народів від південного краю Північної Америки до Аляски та Гренландії
- =9 **Штучні мови**
- =922 Есперанто (складена Заменгофом)
- =93 Штучні мови для використання в обчислювальних машинах. Мови програмування. Комп'ютерні мови
Застосовувати лише у випадках, коли потрібно позначити мову документа, який класифікується (наприклад, комп'ютерна програма).
Позначати в алфавітному порядку
Приклад(и) комбінування:
004.9=93C++ Програма текстового редактора, записана мовою C++
→ 004.43
→ 004.65

(0.02/.08)

Визначник внутрішньої форми необхідно розміщати раніше визначника зовнішньої форми, наприклад, 792(091)(086) Історія театру (предмет — історична форма — звукозапис)

Спеціальні визначники для позначення форми документів

Фізичні особливості документів, методи та стадії виготовлення, категорії користувачів, додатки до документів

(0.021)

Документи за обсягом та розміром

(0.021.2)

Великі документи. Об'ємні документи

(0.021.6)

Мініатюрні видання

(0.025)

Документи залежно від наявності ілюстрацій

(0.025.2)

Ілюстровані документи

(0.025.4)

Неілюстровані документи

(0.027)

Види видань

(0.027.6)

Розкішні видання. Видання поліпшеної якості. Видання для колекціонерів, книголюбів
→ 094.3

(0.027.8)

Недозволені видання. "Піратські" видання

(0.028)

Документи з дефектами

(0.029)

Документи з іншими фізичними особливостями

(0.029.1)

Незаповнені книги. Альбоми

(0.03)

Документи залежно від способу виготовлення

(0.032)

Рукописні документи (автографи, голографічні копії). Рукописи. Ілюстровані документи (малюнки, живопис)

(0.034.2)

Цифрові документи (конкретні формати машиночитаних документів)

- (0.034.4) Магнітні та оптичні носії
 (0.034.44) Оптичні носії
 Компакт-диск (CD), цифровий відеодиск (DVD),
 блю-рей диск (BD), лазерний диск (LD)
*Тут класифікувати оптичні носії як цифрові
 носії інформації. Для оптичних носіїв як теми
 документів про комп'ютерні технології див.
 004.085
 → 004.085*
- (0.05) Документи для окремих категорій
 користувачів
 (0.05) підрозділяти як -05
*Приклад(и) паралельного підрозділення:
 (0.053.2) Документи для дітей
 (0.053.4) Документи для дошкільнят
 (0.055.1) Документи для чоловіків
 (0.055.2) Документи для жінок
 (0.056.262) Документи для осіб з вадами зору,
 сліпих*
- (0.06) Документи залежно від рівня викладу
 та доступності
- (0.062) З елементарним, популярним викладом
 → (0.02)
 → (075.2)
- (0.064) З викладом на високому рівні, підвищеного
 типу
 → (035)
 → (075.8)
- (01) **Бібліографії**
 → (048)
 → 016
- (02) **Книги загалом**
*Цей визначник використовувати для всіх
 документів у формі книг, які не можна
 класифікувати за допомогою (03)/(09)
 Приклад(и) комбінування:
 (02.053.2) Дитячі книги
 (02.056.26) Книги для осіб з частковою втратою
 зору та для сліпих
 → (0.05)*
- (03) **Довідкові видання**
 Енциклопедії, словники, лексикони, глосарії
*Тут класифікувати довідкові видання,
 енциклопедії тощо. Для документів про
 енциклопедії та довідкові видання (як теми)
 див. 030
 → (07)
 → (083)
 → 030
 → 81'374*
- (031) Енциклопедії
*Приклад(и) комбінування:
 (031.021) Невеликі, короткі енциклопедії
 (031.03) Багатотомні енциклопедії
 61(031) Медична енциклопедія*
- (035) Довідники. Посібники
*Довідкові матеріали з окремих предметів або
 з різних галузей знань. Інструкції для
 користувачів (з експлуатації обладнання,
 інструментів, спеціальної документації,
 програмного забезпечення тощо) позначати
 за допомогою (083.1)
 → (076)*
- (036) Путівники. Довідники (з практичною
 і описовою інформацією)
- (038) Словники
 Мовні словники. Спеціальні галузеві та технічні
 словники

- Класифікувати спеціальні галузеві словники
 за предметом за допомогою приєднання
 визначника (038) до відповідного основного
 індексу.
 Наприклад, одномовні загальні словники можна
 позначати за допомогою лише загальних
 визначників.
 Однак, у лінгвістичних словниках пріоритет
 можна надавати або мові, або мовним
 особливостям. У разі потреби порядок запису
 елементів індексу можна змінювати
 Приклад(и) комбінування:
 54(038)=134.2 Хімія — словник — іспанська
 мова
 (038)54=134.2 Словник — хімія — іспанська мова
 (038)=111 Словник — англійська мова
 811.111(038) Англійська мова — словник
 811.135.1'373.421(038) Румунська мова —
 синоніми — словник
 81'373.421=135.1(038) Синоніми — румунська
 мова — словник
 → 030
 → 81'373
 → 81'374*
- (04) **Несерійні видання. Окремі невеликі
 видання**
- (043) Тези. Дисертації
- (045) Статті в періодичних виданнях, виданнях,
 що продовжуються, збірниках тощо
 → (05)
 → (08)
- (046) Газетні статті
- (047) Повідомлення. Нотатки. Бюлетені,
 інформаційні повідомлення
 → (05)
- (048) Бібліографічні описи. Реферати. Резюме.
 Огляди. Дайджести
 → (01)
- (049) Інші окремі неперіодичні твори
 Сповідання. Оголошення. Прокламації.
 Маніфести. Висловлення точки зору. Рецензії,
 критичні відгуки. Опитування громадської
 думки. Референдуми, тощо
- (05) **Серійні видання. Періодика**
*Окремі статті та замітки з журналів і газет
 позначати за допомогою (045) і (046)
 Періодичність серійних видань позначати
 за допомогою загального визначника часу "5"
 та його підрозділів
 Приклад(и) комбінування:
 (05)-022.3 Нерегулярні періодичні видання
 (публікуються з нерегулярними інтервалами часу)
 → (045)
 → (046)
 → 050*
- (051) Періодичні видання (у вузькому значенні)
 Журнали. Часописи
*Приклад(и) комбінування:
 (051.055.1) Журнали для чоловіків
 (051.055.2) Журнали для жінок*
- (054) Газети
*Газети у вузькому значенні, тобто періодичні
 видання, що публікують, головним чином, новини
 та поточну інформацію*
- (058) Щорічні видання. Інформаційні довідники.
 Адресні книги. Довідники з переліком
 жителів, вулиць тощо. Бізнес-довідники

(059)	Альманахи. Календарі (всіх видів) Відривні календарі. Ефемериди. Календарі знаменних та пам'ятних дат		документи. Ділові видання підприємств та фірм. Спеціальні види документів → 08 → 82-82
(06)	Видання товариств, асоціацій, організацій	(081)	Зібрання творів та збірки творів одного автора
(07)	Посібники для викладання, навчання та практичної підготовки <i>Використовувати для позначення навчальних матеріалів як форми документів. Для навчальних матеріалів як теми документів див. 37.091.64</i> → (03) → 37.091.64	(082) (083)	Збірки творів різних авторів Технічні та нормативні документи. Таблиці. Переліки тощо
(072)	Допоміжні матеріали для навчання. Методичні посібники → (084) → (086)	(083.1) (083.12) (083.13)	Рецепти. Приписи. Вказівки Рецепти. Приписи Вказівки з правил користування. Рекомендації. Інструкції → (076)
(073)	Навчальні програми. Навчальні плани	(083.131)	Вказівки з правил користування. Вказівки для користувачів. Інструкції з експлуатації для користувачів (вказівки щодо правил користування обладнанням, інструментами, комп'ютерними програмами тощо) → (035)
(075)	Навчальні посібники. Шкільні підручники. Підручники для студентів	(083.132) (083.133)	Практичні рекомендації, пам'ятки Інструкції <i>Для інструкції з експлуатації використовувати (083.131)</i>
(075.2)	Підручники для початкової школи. Букварі	(083.15)	Правила. Положення → (094.5)
(075.3)	Підручники та навчальні посібники для середньої школи	(083.17) (083.4) (083.7) (083.8)	Розклади, графіки Таблиці (за винятком суто цифрових) Термінологічні та нормативні документи Списки. Описи. Показчики. Переліки → (01) → 01
(075.4)	Підручники та навчальні посібники для самостійного навчання, приватного навчання, заочної форми навчання та самоосвіти дорослих	(084)	Образотворчі документи. Графічні документи
(075.8)	Підручники та навчальні посібники для університетів, вищих навчальних закладів	(084.1) (084.11) (084.12) (084.2) (084.3)	Зображення. Ілюстрації Графічні зображення. Ескізи Фотографічні зображення Схематичні зображення Картографічні зображення Карти. Плани. Картограми → (086) → 912
(075.9)	Підручники та навчальні посібники для короткотермінових курсів і курсів підвищення кваліфікації	(084.4) (084.5) (085)	Атласи Ілюстровані плакати, афіші, оголошення Видання підприємств та фірм (промислових, торговельних). Торговельна реклама, інформація, оголошення
(076)	Посібники для практичних занять та навчання → (035) → (083.1)	(086)	Тривимірні документи. Аудіо- та аудіовізуальні документи
(076.1)	Посібники, що містять задачі, запитання	(088)	Посвідчення, довідки. Документи спеціального призначення
(076.2)	Посібники, що містять розв'язки, відповіді	(09)	Видання в історичній формі. Правові та історичні джерела
(076.3)	Посібники, що містять запитання та відповіді → 2-282.4	(091)	Виклад матеріалу за хронологією, в історичному аспекті (у вузькому значенні) <i>Приклад(и) комбінування:</i> 33(091) Історія економіки та економічної науки 51(091) Історія математики 82(091) Історія літератури 91(091) Історія географії → 93/94
(076.5)	Практичні вправи	(092)	Виклад матеріалу у вигляді біографії → 929
(076.6)	Лабораторні роботи. Практичні роботи Посібники у вигляді текстів, укладені відповідно до навчальної програми → 37.018.43 → 37.091.3	(093)	Історичні джерела
(078)	Інші навчальні посібники та матеріали		
(078.7)	Навчальні складальні каси/ тематичні дослідження, дослідження конкретних випадків (як форма) → 001.8		
(078.9)	Макети, зразки, моделі (в теоретичному значенні)		
(079)	Документи, пов'язані зі змаганнями, контрольними роботами, іспитами тощо		
(079.1)	Задачі та вправи для контрольних робіт, змагань, іспитів, конкурсів, тестів Екзаменаційні документи		
(079.2)	Кваліфікаційні документи. Дипломи. Ступені. Свідоцтва про кваліфікацію тощо		
(08)	Збірки. Зібрання творів. Форми. Переліки. Образотворчі та графічні		